

RAPORT ȘTIINȚIFIC FINAL

Obiective. Proiectul intitulat *Planuri de orașe din Principatele Române în arhivele europene: noi interpretări și impact asupra cunoașterii patrimoniului urban* (director: Laurențiu Rădvan, membri: Dan Dumitru Iacob, Petronel Zahariuc, Mihai Anatolii Ciobanu, Bogdan Mateescu) și-a propus să valorifice în premieră un tip de sursă mai puțin abordat de specialiști în spațiul istoriografic românesc. Echipa reunită în cadrul grantului a urmărit promovarea importanței planurilor istorice ale orașelor nu numai pentru cercetarea istorică, dar și pentru alte domenii, precum geografie, arheologie sau arhitectură. Rezultatele obținute au demonstrat că aceste surse pot contribui la îmbogățirea datelor pe care le cunoaștem cu privire la evoluția unor orașe, la modul în care erau structurate, la aspecte edilitare și de patrimoniu. Au fost adăugate mai multe planuri necunoscute pentru o serie de orașe din spațiul românesc, element util nu doar cercetătorilor, ci și edililor din aceste centre urbane, în condițiile modernizării pe care o cunoaște societatea din România de azi. Am atins astfel principalul obiectiv asumat în proiect, de identificare și introducere în circuitul științific a unor planuri noi de orașe. Ca un alt obiectiv, planurile au fost interpretate din punct de vedere al evoluției topografice a centrelor urbane studiate și al impactului la nivelul cunoașterii patrimoniului urban. Valorificarea s-a făcut prin prezentarea publică a rezultatelor în cadrul mai multor manifestări științifice naționale și internaționale, prin publicarea unor studii de caz și a unor atlase de orașe și volume.

Rezultate. Grantul aduce contribuții semnificative la cunoașterea cartografiei istorice urbane, prin cercetările inedite din domeniu. Încă din anii anteriori aprobării proiectului, unii dintre cei care au făcut parte din echipă au contribuit cu studii și publicații noi, precum Dan Dumitru Iacob (cu atlasele istorice ale mai multor orașe), Laurențiu Rădvan și Mihai Anatolii Ciobanu (cu primele rezultate ale cercetărilor în arhive răsăritene). Prin obținerea finanțării în cadrul acestui grant, s-a oferit un cadru adecvat continuării acestor cercetări, prin aprofundarea investigațiilor în arhive străine. Timpul relativ limitat, dat de cei trei ani ai proiectului, a permis cercetări în special în arhivele și bibliotecile de la Moscova, Viena și Paris, cunoscute prin bogăția de surse cartografice de primă mână deținute. Astfel, Mihai Anatolii Ciobanu și Laurențiu Rădvan s-au ocupat de arhiva moscovită, Laurențiu Rădvan și Dan Dumitru Iacob de cea de la Viena, iar Laurențiu Rădvan a făcut cercetări la Biblioteca Națională a Franței de la Paris. Un impediment major era prezent încă din momentul inițierii și, apoi, aprobării grantului, și anume epidemia Covid, care a oprit pentru o vreme deplasările în Europa și în lumea=. Din februarie 2022 s-a adăugat un al doilea obstacol important, care afecta șansele de ducere la bun sfârșit ale proiectului, și anume invazia de către Rusia a Ucrainei, care împiedica noi cercetări în arhivele ambelor țări (Ucraina deține și ea surse arhivistice importante la Biblioteca Națională de la Kiev). Totuși, am depășit aceste obstacole prin ceea ce am reușit să acumulăm, la nivel de surse nou obținute, în prima parte a proiectului. Chiar și în condiții de deplasare limitată, comunicarea online a permis aducerea în țară a unor copii după planuri de interes, astfel că echipa a avut material disponibil pentru cercetările propuse.

Direcțiile de acțiune ale echipei au urmărit mai multe zone, vizând centre urbane importante din Moldova și Țara Românească, fiecare cercetare urmărind nu doar publicarea unor planuri inedite pentru aceste orașe, ci și interpretarea istorică complexă și completă a documentelor cartografice analizate. Întotdeauna s-a realizat o punere în context a momentului ridicării planurilor, motivele care au stat în spatele demersurilor respective, cu o scurtă biografie a actorilor implicați (unde au existat informații). Apoi, s-a urmărit analizarea elementelor de pe plan, la nivel de topografie și hidrografie locală, structura de străzi, patrimoniul construit, valoarea istorică a acestuia (îndeosebi a construcțiilor religioase). De asemenea, s-a urmărit permanent o abordare comparată între planuri, între cele nou descoperite și cele deja cunoscute, între cele ridicate de topografi străini și cele realizate în urma unor inițiative din principate.

Grantul a vizat și publicarea unor atlase istorice urbane, ca parte a seriei de Atlase istorice ale orașelor, coordonată de Academia Română, grupată pe cele trei spații istorice, Moldova, Țara Românească și Transilvania. Până în prezent, cu mare greutate și la intervale mari de timp (între 2000 și 2013), s-au publicat șapte atlase de orașe: Sebeș, Sighișoara, Câmpulung, Târgoviște, Brăila, Siret și Suceava (ca o comparație, la nivel european s-au publicat 525 atlase). Se simte necesitatea publicării unor noi atlase, cu toate că un astfel de demers este unul complex și de durată, din cauză că implică specialiști din mai multe discipline, istorie, arheologie, geografie, arhitectură. Se adaugă volume care cuprind studii de caz, orașe care au adunat o zestre cartografică semnificativă, pe care le-am considerat valoroase pentru cercetarea noastră.

Moldova – orașul **Roman**

Cel mai important oraș din principatul est-carpatic a fost și rămâne Iași. Cum pentru acest centru urban, directorul proiectului și unul dintre membri publicaseră deja în 2020 un volum care cuprindea planuri inedite identificate în arhiva moscovită (*Planurile orașului Iași în arhive străine (1739-1833) / The City Plans of Iași in Foreign Archives (1739-1833)*, împreună cu Mihai Anatolii Ciobanu, București/Heidelberg, Dar Publishing & Herlo Verlag, 2020), atenția noastră s-a îndreptat spre un alt oraș important din Moldova, și anume Roman. Centru urban cu vechime, Romanul s-a aflat într-o poziție centrală, strategică, în vechea Țară a Moldovei, pe drumul care lega atât Transilvania, cât și Țara Românească, de reședințele domnești de la Suceava și Iași. Aici s-au aflat comunități active economic, care au făcut din Roman un centru care a trezit interesul nu doar al negustorilor, ci și al oștilor străine, dovadă ocuparea sa când de trupele austriece, când de cele ruse. Bogăția cartografică a orașului ne-a determinat să îi acordăm atenția cuvenită și să îl alegem pentru a fi obiectul unui atlas istoric. Ca o prefigurare a atlasului, Dan Dumitru Iacob și Mihai Anatolii Ciobanu au publicat studiul *Un plan militar rusesc al orașului Roman și împrejurimilor sale din 1770*, „Historia Urbana”, XXX (2022), p. 227-254. De asemenea, dl Iacob a publicat o cercetare intitulată *Planul vetrei și izlazului orașului Roman din 1848*, în volumul *Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu (1956–2021): 65 de ani de provocări istoriografice și culturale*, editat de Rudolf Gräf și Andreea Buzaș (Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2022), p. 184-227, pregătind terenul pentru atlas.

Volumul Roman, al treilea din colecția *Atlas istoric al orașelor din România / Historical Atlas of the Romanian Towns*, Seria A Moldova (Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2022, 76 p. + 22 planuri, ISBN 978-606-714-745-2), a apărut sub coordonarea lui Dan Dumitru Iacob și Laurențiu Rădvan, reunind contribuțiile mai multor istorici, geografi, arhitecți, arheologi. Lucrarea a fost structurată după modelul altor atlase apărute, care la rândul lor urmează structura atlaselor apărute

în alte țări: Cadrul fizico-geografic (autor: I. Ungureanu); Introducere în istoria orașului (Laurențiu Rădvan); Cronica orașului (Laurențiu Rădvan, Dan Dumitru Iacob); Populația orașului (Dan Dumitru Iacob); Analiză morfo-structurală (T.O. Gheorghiu); Etape de extindere a orașului (T.O. Gheorghiu); Descrieri istorice ale orașului și împrejurimilor (Dan Dumitru Iacob); Repertoriul descoperirilor arheologice de pe teritoriul orașului Roman (G.D. Hânceanu); Informații istorico-topografice (Dan Dumitru Iacob, Laurențiu Rădvan); se adăugă 23 de planșe istorice, care tratează evoluția orașului Roman în surse cartografice din secolul XVIII și până în prezent. Volumul este bilingv, în limbile română și, în premieră, în engleză (toate volumele anterioare au apărut în română și germană), fiind astfel disponibil unei categorii foarte vaste de cercetători, din țară și străinătate. De altfel, s-au trimis exemplare la principalele biblioteci din afara României care dețin volume anterioare din serie, inclusiv la bibliotecile de la Instituts für vergleichende Städtegeschichte (Münster, Germania) și University of Chicago (Illinois, SUA), care dețin aproape toate atlasele istorice urbane apărute în lume până în prezent.

Țara Românească – orașul **București**

În principatul de la sud de Carpați, mai multe orașe au atras atenția cartografilor străini. Un interes major a fost acordat centrelor urbane care aveau cetăți, datorită importanței militare și strategice, astfel că Brăila și Giurgiu pot fi socotite așezările cu zestrea cartografică cea mai bogată din Țara Românească, cu toate că o vreme au fost controlate de Imperiul Otoman. Pentru Brăila există deja un atlas istoric publicat (din 2013), iar pentru Giurgiu vom prezenta mai jos rezultatele deja obținute de către doi membri ai proiectului. După aceste orașe, Bucureștiul urmează ca oraș cu mai multe planuri și hărți dedicate, lucru firesc, datorită prezenței aici a instituției domniei din veacul al XVI-lea. O parte din planuri erau cunoscute, dar cercetările noastre au adăugat o serie de documente cartografice nefolosite la adevărata lor valoare. Valorificarea planurilor identificate în arhivele de la Moscova pentru orașul București s-a făcut în cadrul unui volum, și nu a unui atlas tipic, din mai multe motive. Orașul București este cel mai complex din tot spațiul românesc, dat fiind că a fost din secolul XVI principala reședință a Țării Românești, iar după 1862 capitala României. Seria de atlase istorice ale orașelor, după cum am spus, reprezintă o inițiativă multi-disciplinară, iar reunirea unor specialiști din mai multe domenii nu ar fi fost ușor de făcut și ar fi consumat mult timp, riscând depășirea termenului redus de trei ani pe care îl aveam la dispoziție. Am decis în aceste condiții publicarea cercetărilor întreprinse pentru București într-un volum care se bazează pe cele șase planuri aduse de la Moscova. Ca o continuare a unei investigații întreprinse anterior (și care a vizat două planuri ridicate de armata rusă în campania din 1807-1812), mai întâi am publicat în cadrul proiectului un studiu dedicat planurilor din 1828, 1830 (întocmit de Kuzmin) și 1849-1850 (realizat de Glebov), în colaborare cu Mihail A. Ciobanu, membru al grantului, și Toader Popescu, profesor la Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu" din București (*Noi planuri rusești privitoare la orașul București și împrejurimile sale (1828, 1830, 1849-1850)*, în „*Historia Urbana*”, XXIX, 2021, p. 227-284). La planurile cercetate am adăugat planul din 1770, în altă versiune decât cea făcută publică de Ion Ionașcu în „*Studii. Revistă de Istorie*”, 1959, o versiune color, de o calitate foarte bună. Toate planurile au fost reunite în final în volumul *Planurile orașului București în arhive rusești (1770-1850) / The City Plans of Bucharest in Russian archives (1770-1850)*, publicat împreună cu Mihai Anatolii Ciobanu, la Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2023, 285 p. + 6 planuri, ISBN 978-606-714-807-7, apărut în condiții grafice deosebite la finalul anului 2023 la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” (285 pagini + șase planuri, incluzând 17 fragmente de plan). Și acest volum este bilingv, în română și engleză, deoarece interesul nostru este de a face cunoscute cercetările

privitoare la un oraș de talia Bucureștiului pentru un public extins. Pe lângă planuri, au fost publicate (inclusiv în traducere) legendele extinse ale acestora.

Cercetări dedicate altor orașe:

Giurgiu

Am subliniat deja importanța orașelor cu cetăți de pe linia Dunării, cărora topografia armatelor străine, în special cei ruși, le-au acordat atenție, datorită rolului strategic deținut. Giurgiu a fost unul dintre cele mai cartate centre, în special cetatea, care străjuia malul de nord al fluviului și controla trecerea unui important drum comercial spre spațiul românesc și restul Europei. Numeroasele planuri aflate în Arhiva Militar-Istorică de Stat a Rusiei (RGVIA) au dus la elaborarea de către doi membri ai proiectului a unor cercetări aplicative, care au avut drept rezultat două volume de autor: Mihai Anatolii Ciobanu, *Giurgiu în cartografia istorică a marilor imperii. Epoca războaielor de la 1769 la 1854*, București, 2022 (ISBN 978-606-9686-30-0); Bogdan Mateescu, *Giurgiu de la cetate la oraș. Epoca modernizării (1830-1860)*, Giurgiu, 2023 (ISBN 978-606-992-726-7); cele două lucrări au apărut cu sprijinul Muzeului Județean din Giurgiu, dar cercetarea este menționată – cu acknowledgement – ca fiind parte a acestui grant. Dacă în primul volum atenția a căzut pe planurile efective și pe analiza acestora, cu indicarea elementelor istorice, de context și de evoluție patrimonială, în următorul volum accentul s-a pus pe modul în care s-a repercutat la Giurgiu procesul de modernizare după ce așezarea a revenit Țării Românești, potrivit prevederilor tratatului de la Adrianopol (1829). Dezvoltarea la nivel de urbanism s-a suprapus acum peste o nouă etapă din evoluția orașului, care va fi orientată aproape în totalitate către amenajarea zonelor civile și administrative, obiectivele militare dispărând aproape cu totul. Dacă istoria otomană a Giurgiului a avut drept coordonate fortificațiile ce apărau orașul și garnizoana, analizate în primul volum, noile probleme care i-au preocupat pe orășeni și pe autorități după 1829 reprezintă obiectul de interes al celui de-al doilea volum.

Brăila

Celălalt mare centru care a revenit Țării Românești după 1829 este Brăila. Înainte de aprobarea proiectului de față, L. Rădvan și M.A. Ciobanu fuseseră interesați de o serie de planuri dedicate orașului și cetății pentru ca, după obținerea finanțării grantului, Mihai Ciobanu să continue să fie preocupat cu privire la modul în care este redată Brăila în cartografia străină. Astfel, el a identificat și publicat planul Petuhov, care este o sursă cartografică prețioasă și detaliată pentru istoria Brăilei otomane, deoarece conține o mulțime de toponime necunoscute până acum, în principal nume de străzi, moschei, porți și drumuri (sub tipar cu titlul: *O sursă cartografică pentru Brăila anului 1828 – Planul Petuhov*, în „Historia Urbana”, 2023).

Iași

Deși pentru capitala Moldovei s-a publicat recent mai sus amintitul volum de planuri din arhive rusești, echipa grantului a continuat să arate interes pentru acest oraș. Pe baza documentelor cartografice recent descoperite, Laurențiu Rădvan a realizat o analiză comparată, oferind o perspectivă asupra modului în care a evoluat orașul și străzile sale în primele sale secole de existență. Studiul rezultat este sub tipar în revista locală „Ioan Neculce” (V, 2023). De asemenea, Dan Dumitru Iacob a valorificat un plan aflat de această dată în arhivele vieneze, o hartă a orașului făcută în

contextul luptelor desfășurate în zonă între austrieci, ruși și turci, trupele acestora fiind de altfel prezente pe plan. Studiul final, *Un plan militar austriac din 1788 privitor la orașul Iași și împrejurimile sale*, a apărut în „Historia Urbana”, XXIX (2021), p. 201-225. Același autor a realizat și o cercetare de istorie locală, *O mare proprietate funciară din Iași a familiei Bogdan după un plan de hotărnicie din 1869*, publicată în „Ion Neculce” (III, 2021), p. 37-63.

În ultimul an al grantului, Laurențiu Rădvan a deschis un nou șantier de lucru, urmărind modul în care au fost realizate primele planuri ale orașului Iași de către ingineri străini. Dosarul cuprinde activitatea a trei personaje, italianul Giuseppe de Bajardi, autorul planului din 1819, austriacul Josef Raschek, care a ridicat cu mari dificultăți planul din 1844, și francezul Frederic Peytavin, inginerul care s-a ocupat de planul Iașului din 1857. Au avut loc cercetări cu privire la originea acestor specialiști, educația și munca lor în arhiva de la Viena, mai multe comunicări la conferințe naționale și internaționale fiind susținute pe acest subiect în 2023. Trei studii care rezultă din această cercetare au fost trimise spre publicare (unul la volumul conferinței Comisiei Internaționale de Istorie a Orașelor, la care vom face referire mai jos, altul la revista „Historia Urbana” și altul la volumul „Monumentul. Tradiție și viitor”), dar apariția lor va fi – datorită finalizării cercetării în ultimele luni ale proiectului – în 2024.

Târgoviște

Din aria de interes a preocupărilor noastre nu putea lipsi a doua capitală a Țării Românești, orașul Târgoviște. Interesul era cu atât mai mare cu cât în Arhiva Militar-Istorică de Stat de la Moscova am identificat cel mai vechi plan cunoscut al acestui important centru, un plan detaliat datând din 1831, cu mult înaintea celorlalte planuri cunoscute până la acest moment, realizate spre finalul secolului al XIX-lea. Interpretarea datelor oferite de plan s-a făcut în studiul *Un plan necunoscut al orașului Târgoviște din 1831*, apărut în “Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă), Istorie”, LXVII (2021), p. 265-278, unde Laurențiu Rădvan cercetează structura orașului, trama stradală, principalele monumente dispărute sau încă prezente, alături de elemente figurate la periferie, zidul și șanțul, bazarul, cursul Ialomiței și împrejurimi.

Botoșani

În nordul Moldovei, un alt oraș s-a aflat în atenția membrilor echipei proiectului, un centru care, la fel ca Târgoviște, nu beneficia de un plan mai vechi de ultima parte a secolului al XIX-lea. Până la identificarea unui nou plan în arhivele moscovite, cercetătorii dispuneau – la nivel de planuri topografice – doar de planul realizat de inginerul Ștefan Emilian în 1872. Din 1830 datează însă un plan realizat de către topografii ruși coordonați de Kuznețov, care permite o excelentă reconstituire a evoluției urbane, într-un moment în care Botoșaniul nu fuseseră încă afectat de procesul de modernizare. Planul oferă informații prețioase cu privire la patrimoniul orașului, la vechile sale case și biserici, dar și la alte construcții, sinagogi, farmacii, poștă etc. Nu sunt omise clădiri cu funcții economice, precum dughene, magazii, distilerii, mori sau cărămidării, întregind imaginea acestui oraș la momentul ridicării planului. Structura de străzi și piețe este foarte bine evidențiată, completând, amendând sau oferind noi argumente ipotezelor emise de istorici și urbanisti. Cercetarea a fost publicată de Laurențiu Rădvan în studiul *Planul orașului Botoșani din 1830*, apărut în „Historia Urbana”, XXX (2022), p. 255-277. Un alt membru al proiectului, dr. Dan Dumitru Iacob, s-a ocupat de prezența Botoșaniului în arhivele din Austria, unde a identificat planurile militare și gravurile în care sunt ilustrate și descrise fazele luptei din jurul orașului Botoșani, din 22 martie 1788. În acest sens, a

finalizat un studiu, intitulat *Orașul Botoșani în surse cartografice austriece din secolul al XVIII-lea*, care se află în revista „Historia Urbana”, 31 (2023).

Craiova

Regiunea Olteniei nu putea fi ignorată, astfel că printre direcțiile abordate s-a aflat și cercetarea istoriei celui mai important oraș de la vest de Olt, Craiova. Pentru acest centru, în arhiva rusă au fost identificate mai multe planuri, dintre care au fost selectate două, mai valoroase: un plan realizat în timpul ocupației Țării Românești din 1771-1774 (care practic devine cel mai vechi cunoscut pentru acest oraș) și un altul realizat fie în timpul ocupației de după revoluția de la 1848 (1848-1851), fie în primul an al Războiului Crimeii (august 1853 - aprilie 1854). Ambele planuri susțin ideea că orașul a cunoscut o dezvoltare organică, care a ținut cont de formele de relief locale și de modul în care a intervenit omul. Amplasarea sa în Valea Jiului a jucat un rol important în apariția și evoluția acestui centru, deoarece cursul râului era însoțit de un drum important, Craiova aflându-se la intersecția cu alte căi de circulație importante din această regiune a țării. Din păcate, nu am putut identifica autorii planurilor printre topografiile armatei ruse din acele perioade. Cele două documente cartografice contribuie la o mai bună cunoaștere a Craiovei în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului următor, adăugându-se la planurile deja cunoscute (planul austriac din 1790 și cel românesc din 1845) și oferind o perspectivă asupra orașului atât înainte, cât și după modernizarea inițiată prin Regulamentul Organic. Laurențiu Rădvan și Mihai Anatolii Ciobanu s-au ocupat de aceste două planuri, studiul rezultat, *Două planuri necunoscute ale Craiovei din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – jumătatea secolului al XIX-lea*, fiind sub tipar la revista de specialitate „Historia Urbana”, 2023.

Buzău

Pentru orașul aflat pe râul cu același nume nu s-au identificat, din nefericire, planuri inedite în arhivele străine, însă arhiva rusă a oferit prilejul descoperirii a două planuri dedicate ansamblului Episcopiei Buzăului, complexul de clădiri cel mai important de aici, motivele realizării lor fiind de ordin militar-strategic. În campaniile din 1771 și 1809-1810, ofițerii ruși s-au arătat interesați de "mănăstirea" în care își avea sediul episcopia, deoarece zidurile acesteia puteau fi folosite cu ușurință pentru apărare în cazul unor atacuri din partea turcilor. În acest text, Mihai Anatolii Ciobanu a analizat cele două planuri, contextul realizării lor, detalii și comparația cu alte surse. Studiul *Două planuri rusești ale ansamblului Episcopiei Buzăului*, a apărut în „Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Istorie”, LXVIII (2022), p. 287-301.

Râmnicu Sărat

Din aceeași perspectivă a fost cercetat și orașul aflat mai la nord, Râmnicu Sărat, de această dată fiind descoperit și un plan al așezării, ridicat în timpul ocupației rusești din anii 1770-1774, dar datat în 1775. Se adaugă un plan al mănăstirii lui Constantin Brâncoveanu, pe care militarii ruși au socotit-o ca fiind, la fel ca la Buzău, potrivită pentru o eventuală fortificare. Mihai Anatolii Ciobanu a trimis spre publicare articolul *Două planuri rusești pentru Râmnicu Sărat - al orașului și al ansamblului ctitoriei brâncovenești*, apărut în Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, tom LX, 2023, p. 93-106.

Ștefănești

Printre preocupările noastre s-au aflat și așezări mai mici, precum Ștefănești, pe malul Prutului, fost oraș dezvoltat în evul mediu târziu la un vad de trecere a râului. În secolul XVIII, așezarea de aici a decăzut, fiind afectată de războaie și epidemii. Topografii ruși i-au ridicat totuși un plan general în 1769, unul din cele mai vechi din Moldova, analizat de același Mihai Anatolii Ciobanu în *Un plan rusec al „cătunului” Ștefănești*, studiu apărut în „Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, tom LVIII, 2021, p. 563–568.

Lăzăreni

Tranziția spre așezări rurale a cercetărilor noastre s-a încheiat cu un studiu consacrat unui sat aparent neimportant, Lăzăreni, în ținutul Iași. Satul și împrejurimile au fost descrise într-un frumos și artistic plan din 1791 păstrat în arhiva rusă, documentul atrăgându-ne atenția pentru că nu pare să aibă nici o semnificație militară. Punctul central de interes al planului îl reprezintă reședința marelui boier Vasile Roset, cu biserica din apropiere, grădina, grajdurile, morile, viile. Deasupra conacului se afla satul Lăzăreni, iar mai la nord, în pădure, se află un schit, pe care l-am identificat ca fiind misteriosul schit Stânca de pe Jijia. Planul surprinde foarte bine topografia și hidrografia zonei, care s-au schimbat foarte puțin până astăzi. Analiza surselor scrise a scos la iveală motivele care au stat la baza întocmirii acestui plan. La conacul boierului Roset a fost prezent mai bine de doi ani mareșalul Petr Alexandrovici Rumianțev (Zadunaischi), care se distinsese deja printr-o lungă carieră militară, fiind trimis în Moldova în 1788. Vârsta și boala, împreună cu neînțelegerile cu Potemkin, l-au determinat să se retragă în primăvara-vara anului 1789 la conacul de la Lăzăreni, unde a rămas până după semnarea păcii de la Iași (Iași), din ianuarie 1792. Acest original plan a fost discutat de Laurențiu Rădvan și Mihai Anatolii Ciobanu în articolul *Planul satului Lăzăreni (Iași) și surprizele sale: reședința lui Rumeanțev și schitul de la Stânca Jijiei*, apărut în „Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă), Istorie”, LXVIII (2022), p. 303-319.

Studii generale

O mare parte din planurile rusești descoperite și investigate pe parcursul cercetării din cadrul grantului, care îmbogățesc semnificativ nivelul cunoașterii cartografiei istorice urbane, se află în Arhiva Militar-Istorică de Stat a Rusiei (RGVIA). Dintre fondurile de aici se distinge fondul care poartă numărul 438, ce reunește informațiile privitoare la principatele române ale Moldovei și Țării Românești, unitățile arhivistice fiind inventariate și grupate în opt părți structurale: 1) materiale cu privire la administrarea celor două principate (apoi România) pentru anii 1811–1880, parte subdivizată în: administrația civilă și administrația militară; 2) rapoarte ale agenților militari ruși și ale altor reprezentanți diplomatici despre situația militară, politică, socială etc. din principate și România; 3) materiale despre istoria românilor din 1781 și până în prima jumătate a secolului al XIX-lea; 4) materiale geografice și militar-topografice împărțite în: hărți și planuri ale Moldovei, Țării Românești și apoi României; planuri și descrieri ale orașelor și cetăților din acest spațiu; 5) documente statistice despre Moldova și Țara Românească; 6) informații despre drumurile și căile de comunicație, cu planuri și hărți, descrieri de itinerarii; 7) informații geografice; 8) informații despre resursele naturale. Astăzi, fondul cuprinde un total de 995 unități arhivistice. Fondul a fost analizat, iar inventarul plaurilor a fost publicat de Mihai Anatolii Ciobanu în *Fondul 438 de la Arhiva Militar-Istorică din Moscova (RGVIA): o scurtă prezentare a unor surse cartografice, prospecte, desene, profiluri și descrieri de orașe cu opisul lor*, studiu apărut în „Archiva Moldaviae”, XIII (2021), p. 293-310.

Ca un efect al specializării în cercetarea istoriei urbane medievale târzii și pre-moderne, Laurențiu Rădvan a fost invitat să colaboreze cu o analiză sintetică a orașelor medievale din spațiul central și est-european într-o lucrare coordonată de profesorul Florin Curta de la Universitatea din Florida. Rezultatul a fost capitolul *Towns and Cities*, din volumul *The Routledge Handbook of East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 500-1300*, ediție de Florin Curta, apărut la Londra / New York, la cunoscuta editură Routledge, 2022, p. 245-264.

Directorul proiectului a avut preocupări legate și de context, de modul în care procesul de modernizare a influențat lumea orașelor, dar și de felul în care au reacționat comunitățile de orășeni. Perioada ce ne stă în analiză corespunde cu momentul când au fost ridicate cele mai vechi planuri pentru orașele din spațiul românesc. Rezultatul acestei cercetări se află sub tipar și va apare anul viitor: *From the medieval principality to the modern state in the Romanian area. The impact of change on towns and the reaction of townspeople (1711-1833)*, în vol. *Protagonists of Urban Order in Pre-Modern Times. Actions, Ideas, Concepts*, eds. Irena Benyovsky Latin, Martina Stercken, Tonija Andrić, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2024.

Având drept bază sursele scrise, cărora le-a adăugat planurile și hărțile disponibile, Dan Dumitru Iacob s-a ocupat de târguri și iarmaroace în spațiul principatelor în secolele XVIII-XIX, analizând nu doar funcția economică a acestora, ci și dimensiunea socială, aceste locuri reprezentând un amestec profesional, etnic, confesional și cultural. Rezultatul cercetării a fost studiul *Trade and Sociability in Markets and Fairs within the Romanian Principalities in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, care va apare în ianuarie 2024 în volumul *Cities and Economy in Europe Markets and Trade on the Margins from the Middle Ages to the Present*, editat de Katalin Szende, Erika Szívós, Boglárka Weisz, Routledge, London and New York, 2024, p. 118-138.

Petronel Zahariuc a realizat o serie de cercetări suport pentru tema grantului, acoperind subiecte care privesc contextul dezvoltării orașelor din Moldova în perioada de interes. Se remarcă articolul *O filă din istoria evreilor din Iași de la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea*, apărut în „Banatica”, 33 (2023), p. 393-409.

Bogdan Mateescu a tratat într-un amplu studiu aspecte ce țin de organizarea ocupației ruse din Țara Românească după tratatul de la Adrianopol, cu accent pe politica de aprovizionare a armatei: *Politica aparențelor, discursul prieteniei. Elaborarea convențiilor de aprovizionare a armatei ruse. Țara Românească, 1831-1832*, în „Studii și Materiale de Istorie Modernă”, vol. XXXVI (2023), 51 p., în curs de publicare.

Comunicări, conferințe organizate

Majoritatea cercetărilor au fost prezentate inițial sub forma unor comunicări la conferințe locale, naționale și internaționale. Astfel de prezentări au fost făcute la manifestări organizate de Comisia Internațională de Istorie a Orașelor – ICHT (Split 2021) sau la European Social Science History Conference – ESSHC (Goteborg 2023). Se adaugă conferința internațională „Borders and Communities in Central and South-Eastern Europe” (Timișoara 2021), dar și conferințele anuale ale Comisiei de Istorie a Orașelor din România (Sibiu – 2021, Buzău – 2022, Sibiu - 2023), ale Muzeului Municipal din Iași (2021, 2022, 2023) și comunicările organizate în fiecare an al proiectului în cadrul Laboratorului de Istorie Urbană de la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Au fost și cazuri când planurile cercetate au fost prezentate chiar în orașele care au stat în

interesul topografilor (Târgoviște 2022). Se adaugă susținerile de la conferințe organizate în București, Suceava, Alba Iulia, Chișinău. În 2021 au fost susținute 13 comunicări, dintre care o parte au fost făcute online, datorită problemelor ridicate de deplasare în contextul epidemiei Covid, în 2022 s-au prezentat public 19 comunicări, de această dată majoritatea cu prezență fizică, iar în 2023 11 susțineri publice.

Echipa proiectului a fost prezentă la Congresului Național al Istoricilor Români, organizat la Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia (8-10 septembrie 2022), unde au fost susținute următoarele comunicări: Laurențiu Rădvan, *Cu privire la un nou plan al orașului Botoșani (1830)*; Dan Dumitru Iacob, *Planul orașului Ploiești și al câtorva sate învecinate din 1856*; Mihai Anatolii Ciobanu, *Un plan al Brăilei din 1828 (împreună cu Ionel Căndea), și Brăila „otomană” după Adrianopol – un plan, profiluri și fațade din 1830*; Bogdan Mateescu, *De la planuri de moșii la hărți topografice. Reconstituirea digitală a geografiei orașului Iași și a împrejurimilor sale*. De altfel, Bogdan Mateescu este specialistul care a exersat modalități de reconstituire digitală a evoluției acestui oraș, ca exercițiu și model pentru alte centre urbane, folosind aplicațiile disponibile în domeniu. Noile tehnici permit o mai bună înțelegere a felului în care au crescut orașele, mai ales în condiții de mobilitate socială și demografică, cum întâlnim în perioada care a stat în atenția proiectului. Ultima parte a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului următor s-au caracterizat tocmai prin schimbări ample, sociale, economice, dar și instituționale, care și-au pus amprenta asupra orașelor.

În cadrul proiectului, este evidentă preocuparea noastră de a depăși cadrul național și a intra în legătură cu specialiști din afara țării. Acesta este motivul pentru care am căutat să reunim în România cercetători de înalt nivel în domeniul cartografiei istorice din Europa, astfel că am organizat sub egida grantului două conferințe internaționale, prima în 2022, a doua în 2023. Prima a avut ca temă "*Maps as original sources. Town plans and their impact on the knowledge of the urban past*", fiind organizată la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, în perioada 5-6 mai 2022. Scopul reuniunii a fost de a sublinia importanța planurilor istorice ale orașelor pentru cercetarea istorică și nu numai, deoarece aceste surse pot oferi indicii cu privire la începuturile orașelor, la modul lor de organizare, la străzi, cartiere, fortificații, construcții majore și minore, biserici și case, topografie și hidrografie locală, amenajări edilitare, facilități economice și altele. Participanți din Polonia, Ungaria, Slovenia, Republica Moldova și România au prezentat rezultatele cercetărilor lor, cu studii de caz care permit o abordare comparată a subiectului. Dintre membrii grantului au prezentat comunicări: Laurențiu Rădvan, *Romanian Principality town plans found in the Moscow archives. Contributions to research into urban history and heritage*; Dan Dumitru Iacob, *Russian and Austrian military plans of the town of Roman in the 18th–19th centuries*; Mihai Anatolii Ciobanu, *Unknown plans of the city of Constanța (alături de Aurel Stănică)*; Bogdan Mateescu, *A small Wallachian town in two topographic maps. Slatina in the 1850s*. Din diverse motive, studiile rezultate din aceste comunicări au fost reunite abia la finalul acestui an într-un volum, pentru care s-a discutat pentru publicare cu editura Peter Lang, apariția fiind preconizată până la finele anului următor.

În ultimul an al proiectului, am avut onoarea de a organiza la Iași, în perioada 18-20 septembrie 2023, conferința International Commission for the History of Towns (ICHT), cu tema *Mediating Urban Order*, care a integrat și cercetări ale membrilor proiectului, mai exact Laurențiu Rădvan (cu comunicarea *Iași and Bucharest – The first topographic plans as part of a new perspective on urban order*) și Dan Dumitru Iacob (cu *The first topographical plans of towns in Moldavia and their importance in urban modernization (18th-19th century)*). Au participat cu

comunicări profesori și cercetători din Norvegia, Elveția, Polonia, Austria, Slovenia, Ucraina, Lituania, în deschidere vorbind cunoscutul specialist în istorie urbană Peter Clark, de la Universitatea din Helsinki. Materialele conferinței vor fi publicate într-un volum, textele urmând să fie adunate până în primăvara anului 2024, prelucrate și apoi oferite spre publicare la o editură internațională.

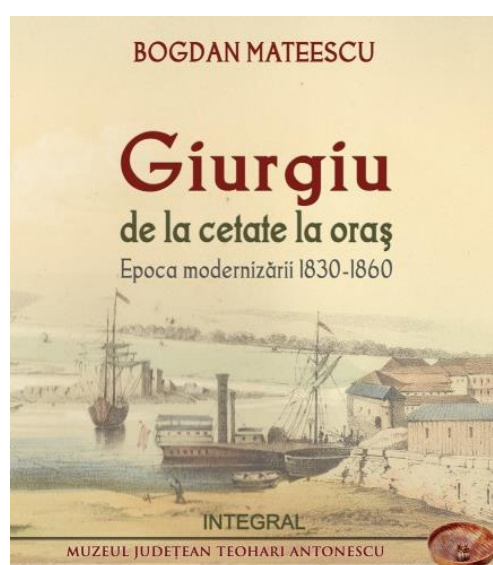
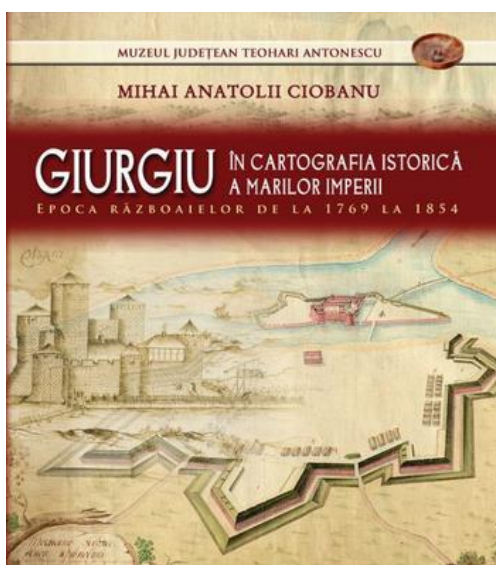
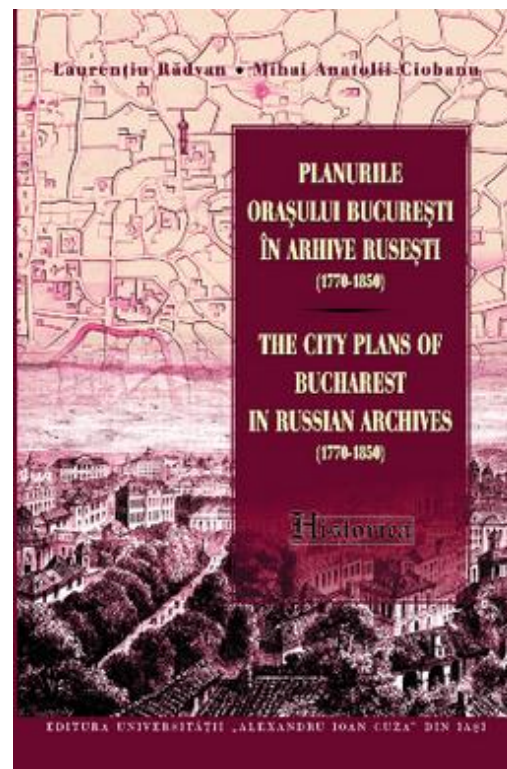
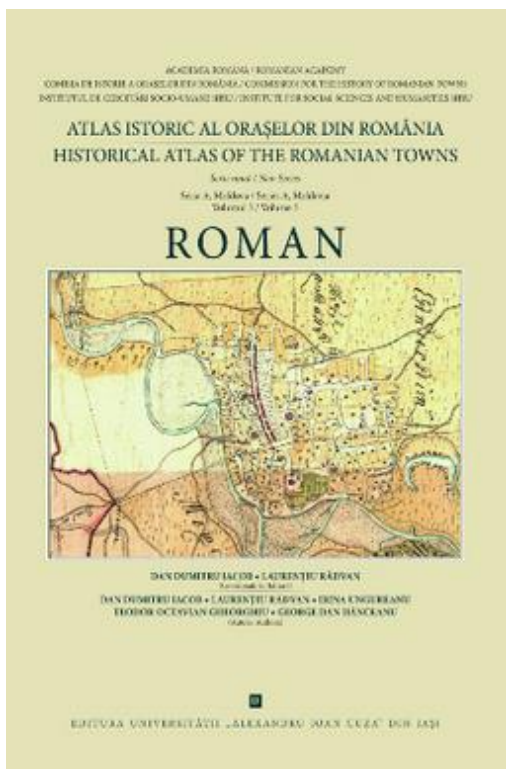
Rezultatele obținute în cadrul grantului au fost anunțate publicului și prin intermediul unor prezentări sau lansări. Volumul Roman din colecția *Atlasului istoric al orașelor* a fost prezentat de către unul dintre coordonatori, Dan Dumitru Iacob, la o reuniune a Institutului de Cercetări Socio-Umane din Sibiu (7 noiembrie 2023) și la Sesiunea anuală a Comisiei de Istorie a Orașelor din România, desfășurată tot la Sibiu, 19-20 octombrie 2023. Volumul intitulat *Giurgiu în cartografia istorică a marilor imperii. Epoca războaielor de la 1769 la 1854* a fost lansat în cadrul unei întâlniri cu specialiști la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București în 7 februarie 2023. Volumul de *Planuri ale orașului București în arhive rusești* va avea propria lansare la Iași în decembrie 2023. De asemenea, am desfășurat o strânsă colaborare cu Muzeul Municipal din Iași pentru organizarea unor expoziții și conferințe. Muzeul Municipal, alături de Complexul Național Muzeal Moldova, a fost partener de bază în organizarea conferinței internaționale a International Commission for the History of Towns (ICHT) din septembrie 2023, a doua oară când Comisia s-a aflat în România (după Sibiu 2011).

În fine, rezultatele proiectului și-au văzut concretizarea și în cadrul unei expoziții intitulată „Evoluția Curții Domnești de la Iași. Prezentare interactivă. Machete 3D”, în care prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan a colaborat cu asociația Iași.Travel pentru realizarea unui parcurs istoric prin istoria vechii curți domnești din Iași. Folosind expertiza obținută în urma cercetării planurilor orașului Iași, de la cele rusești din anii 1739-1828 și până la planul Bejan din 1896, incluzând planul curții din cca 1770-1771, expoziția valorifică datele istorice și de patrimoniu sub forma unor machete 3D ale clădirilor care au format ansamblul curții vechi, de la curtea lui Vasile Lupu până la Palatul Culturii de azi, propunând o reconstituire în premieră a acestor construcții. Expoziția a fost deschisă public la 9 octombrie 2022 la Complexul Național Muzeal Moldova și a avut mare succes la public, fiind amplu prezentată și în mass-media și pe rețelele de socializare.

Impact Prin activitatea desfășurată de către cei cinci membri ai echipei, considerăm că proiectul va avea un impact pozitiv asupra cercetării istorice, cu aplicare asupra domeniului istoriei urbane, cartografiei istorice și nu numai. Am reușit, după cum ne-am propus de la bun început, introducerea în circuitul științific a mai multor planuri de orașe din arhivele europene, în special din Rusia și Austria, care au permis deschiderea unor noi teme și direcții de cercetare pe subiecte ce țin de modernizarea structurilor urbane, evoluția patrimoniului, străzi, cartiere, economie, elemente de geografie locală. Proiectul a avut și o dimensiune științifică reală, datorită elementelor de interdisciplinaritate pe care le-a presupus, folosind instrumente specifice și altor științe, respectiv implicând specialiști din alte domenii. Interesul nostru este ca nu doar istoricii să beneficieze de aceste planuri, ci și geografii, arheologii și arhitecții. Cunoștințele privind aspecte edilitare și de patrimoniu permit o direcție aplicativă de viitor. De altfel, proiectul are un impact economico-social, pentru că mediul urban și patrimoniul aferent trec în prezent printr-un proces de reasezare pe noi principii sau restaurare. Mai buna cunoaștere a etapelor de evoluție a monumentelor permite arhitecților și restauratorilor să ofere soluții mai potrivite în cadrul procesului de refacere și valorificare a acestor construcții, iar planurile istorice descoperite reprezintă o sursă adecvată pentru

trasarea planurilor de urbanism general și plasarea și protejarea siturilor istorice. Și la nivelul publicului larg există interes pentru astfel de vechi documente cartografice, valorificate sub forma unor albume sau pur și simplu circulând ca informație în social media.

Cel mai important rezultat al proiectului ține nu doar de valorificarea individuală, prin comunicări și studii, a numeroase planuri inedite pentru multe din orașele din spațiul principatelor române, ci mai ales de publicarea volumelor: atlasul istoric al orașului Roman, volumul de planuri ale orașului București și cele două volume dedicate felului în care cetatea și orașul Giurgiu își găsesc ilustrarea în cartografia vremii, dar și modului în care acest important centru a pășit pe calea modernizării.

Institutul de Istorie N. Iorga
 vă invită la
lansarea de carte
7 februarie 2023, ora 11.00

GIURGIU în CARTOGRAFIA ISTORICĂ
 A MARILOR IMPERII
 EPOCA RĂZBOAIELOR DE LA 1769 LA 1854

MUZEUL JUDEȚEAN TEHARI ANTONESCU
MIHAI ANATOLII CIOBANU

Alături de autor vor vorbi Florentin Breazu, Radu Oltean și Marian Coman

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU

PRELEGERE:
DAN DUMITRU IACOB
 INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU

ADAPTAREA PROIECTULUI
„ATLAS ISTORIC AL ORAȘELOR DIN ROMÂNIA”
LA EXIGENȚE ȘTIINȚIFICE ȘI EDITORIALE EUROPENE
 PREZENTAREA VOLUMULUI ROMÂN (ED. DAN DUMITRU IACOB ȘI LAURENȚIU RĂDVAN,
 EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI, 2022)

MARȚI, 7 NOIEMBRIE 2023 | ORA 11,00
BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU
 BDUL VICTORIEI, NR. 40

UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI

LABORATORUL DE
ISTORIE URBANĂ

FACULTATEA DE
ISTORIE

Maps as original sources.
Town plans and their impact on the
knowledge of the urban past
 - international conference -
 Iași, 5-6 May 2022

Sala H1 – corpul H, 5 mai 2022 ora 9.00,
 6 mai 2022, ora 10.00

Conferință organizată în cadrul proiectului PN-III-P4-ID-PCE-2020-1139

INTERNATIONAL COMMISSION FOR THE HISTORY OF TOWNS
 INTERNATIONAL COMMISSION FOR THE HISTORY OF TOWNS
 INTERNATIONAL COMMISSION FOR THE HISTORY OF TOWNS

Ministerul Culturii

Ministerul Patrimoniului Cultural și Monumentelor Istorice

Ministerul Educației și Cercetării Științifice

Ministerul Dezvoltării Regionale și Infrastructurii

Mediating urban Order

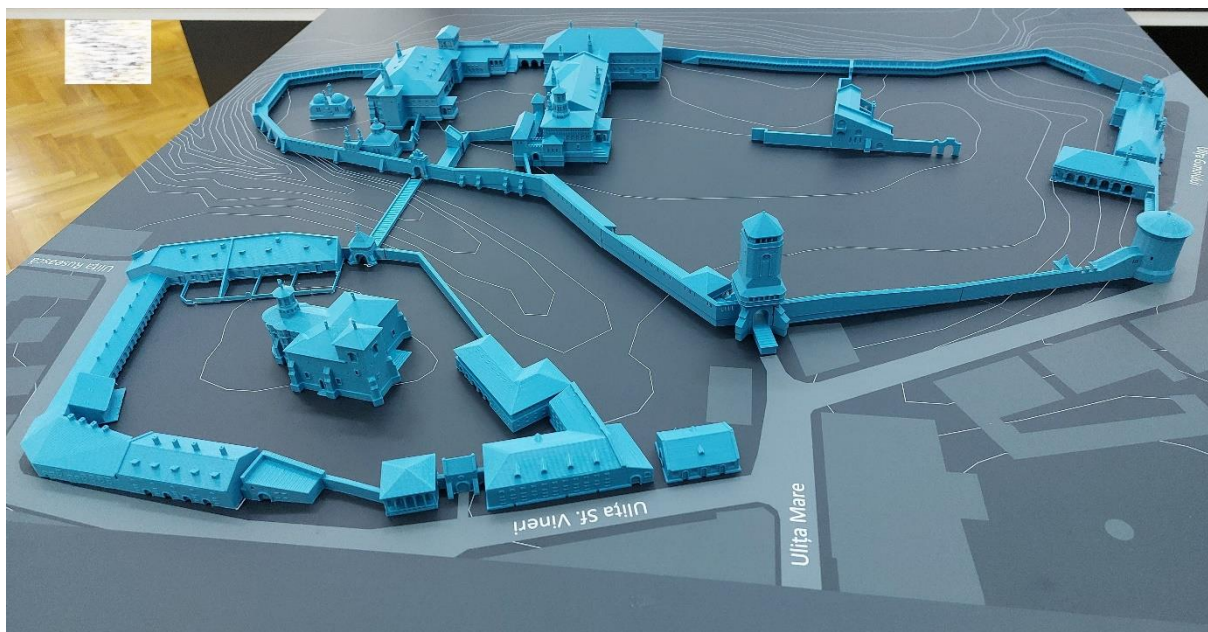
Iași, 18-20 septembrie 2023
 - conferință internațională -

Palatul Culturii
 18 septembrie 2023 12:00-13:30
 16:30-18:30

Muzeul Municipal
 19 septembrie 2023, 9:30-13:00, 14:30-18:00
 și 20 septembrie 2023, 9:30-13:00

Conferință organizată în cadrul proiectului PN-III-P4-ID-PCE-2020-1139

Indicatori finali:

Cărți publicate (cu acknowledgement)	2021:	–	2022:	2	2023:	2	4
Articole <i>acceptate</i> in reviste indexate BDI	2021:	4	2022:	6	2023:	2	2

Articole <i>publicate</i> in reviste indexate BDI	2021:	–	2022:	5 [4 din 2021]	2023:	8 [6 din 2022]	13
Capitole în volume	2021:	–	2022:	1	2023:	2 [vor apare în 2024]	3
Participări conferințe naționale	2021:	9	2022:	14	2023:	7	30
Participări conferințe internaționale	2021:	4	2022:	5	2023:	4	13
Alte rezultate (studii în alte reviste, capitole fără acknowledgement)	2021:	1	2022:	1	2023:	2	4

Director proiect,

Prof. univ. dr. Laurențiu Rădvan
semnătura: